Despre potop în mai multe chei: de la surse biblice la romane distopice și realism magic

Natașa-Delia Maier

Așa cum există bucătărie fusion, genuri muzicale de coabitare, transpoziții de clasici pe instrumente moderne și colaj sau instalație în lumea artelor, ei bine, tot așa ar trebui să existe un spațiu al cărții citite multisenzorial, polifonic, în împletire cu hărți mentale personale, ca experiență de lectură menită să ne rescrie lăuntric, grație întâlnirii textului cu oglinda realității, cu celelalte arte, cu „firul mare" al lumii.

Ca „reconstituire" a experienței interioare (în sensul anglicismului „re-enactement") propun câte o carte ce se deschide explorărilor de unul singur sau în compania celorlalți (elevi, colegi de cancelarie, prieteni, familie, tineri din cercurile de lectură etc.) prin poveste și opririle (meta)cognitive și (extra)textuale pe care aceasta le-a generat.

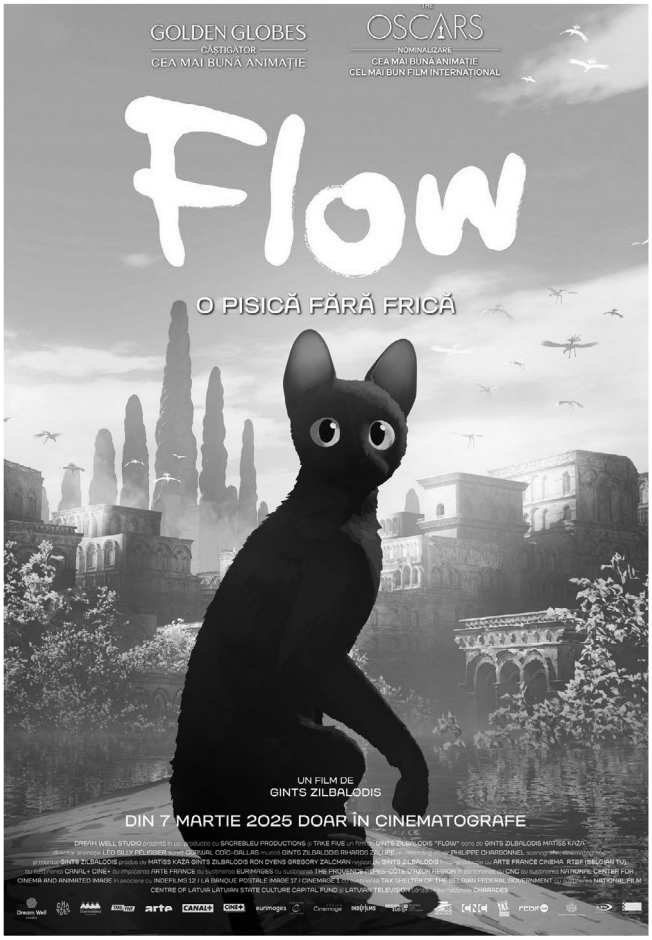

Ce facem atunci când lumea noastră, așa cum o știm, încetează să mai existe? Vă propun să reflectăm asupra uneia dintre întrebările menite să suscite interes, asupra unuia dintre subiectele care frământă societatea de astăzi, însă într-un parcurs invers aceluia cu care v-am obișnuit în cursul celor patru ani de când dețin rubrica. Astăzi nu de la carte voi porni, ci de la o bijuterie de film, un lungmetraj de animație pe care l-am descoperit datorită atenției neobosite a lui Cristian D. Ene, partenerul meu, veșnic în căutare de resurse culturale care să anime dialogul nostru de suflet și minte. Am putea construi un atelier transdisciplinar sau unul integrat de toată frumusețea plecând de la *Flow* (*Potop*), filmul de animație care a pus Letonia pe harta cinematografiei de talie mare. Regizat de Gints Zilbalodis, pelicula de doar 84 de minute este produsă în întregime în regim „open source" (detronând, surprinzător, marile francize din domeniu precum Pixar sau Disney) și deține un Glob de Aur, premiul Academiei Europene de Film pentru cel mai bun film de animație din 2024, un Oscar pentru aceeași categorie (2025), precum și o sumedenie de alte nominalizări. Nu e de ici, de colo...

Iată câteva dintre ingredientele care fac neobișnuit filmul: atenția la detalii și la a nu antropomorfiza animalele, absența oricărei secvențe de voce umană (de altfel, referirea la om și umanitate apare sporadic în peliculă, în imaginea caselor și a obiectelor abandonate, precum și în genericele filmului), verosimilitudinea mișcărilor și a reacțiilor animalelor, atenția la voci, la sunete și la efecte sonore (am pisică, deci e clar că s-a lucrat cu înregistrări ale vocilor animalelor, de vreme ce a mea a reacționat și a avut tendința de a interacționa cu vocea pisicii negre, protagonista filmului), perspectiva neobișnuită asupra potopului, anularea încadrării cronotopice, astfel încât discursul animat să devină prilej al reflecției universale.

Filmul poate fi vizionat pe multe paliere – așa cum a pătruns în rețelele de distribuție, este un film destinat copiilor, tradus *O pisică fără frică* și este o poveste despre curaj, reziliență, acceptarea schimbării, deci numai bun de dus în discuție la ora de dirigenție. Cu toate acestea, vizionarea se deschide oricărei vârste și invită la reflecție mai ales în rândul adolescenților

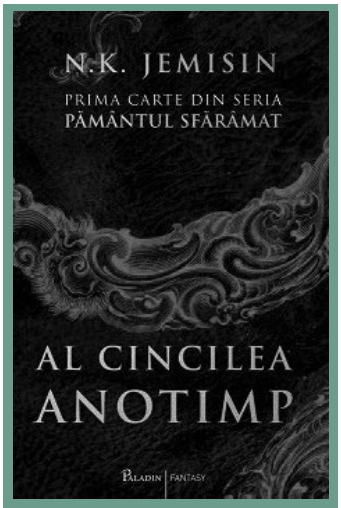

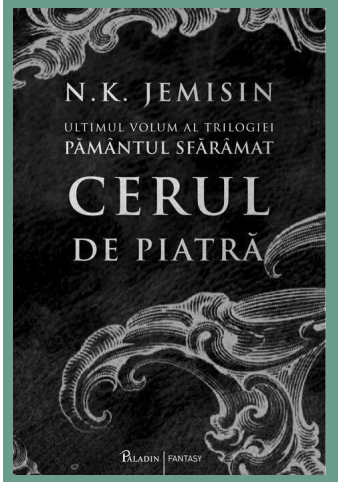

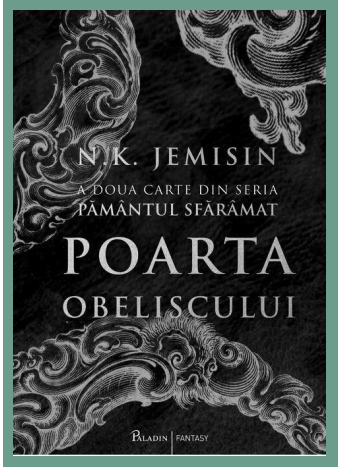

și al tinerilor, punând sub lupă numeroase tare ale civilizației moderne, precum ruperea de mediul natural, poluarea/dezastrul ecologic, cooperarea și competiția, lupta pentru supraviețuire.

Abordat în conjuncție cu activitățile extrașcolare sau cu acelea destinate săptămânii „Școala altfel/Școala verde", filmul permite numeroase deschideri și discuții, asocieri cu resurse din diverse domenii culturale.

Din perspectiva unei ore de religie, este interesant de explorat confluența cu potopul biblic, susținută de cadrele narative și de imaginea monstrului marin, dincolo de care, cu ușurință, putem bănui că s-ar deghiza aceea a Leviathanului (cu atât mai optimist așadar finalul, cu imaginea monstrului eșuat pe uscat, după retragerea apelor, oare? Interpretarea se poate face atât din perspectiva biblică deja cunoscută, referitoare la victoria binelui asupra răului, cât și din perspectivă postmodernă: Leviathanul este văzut ca metaforă pentru forțele copleșitoare ale modernității – fie natura scăpată de sub control, fie sistemele totalitare, iar în viziunea unei teologii ecologice, acesta devine un simbol al naturii sălbatice care nu poate fi domesticită de om.). Motiv literar prezent în poeziile lui Milton, Blake sau povestirile lui Borges, monstrul marin își găsește cea mai frumoasă abordare în romanul lui Melville, *Moby Dick*. Pentru explicațiile referitoare la finalul filmului, am adăugat în webografie un link către interviul cu Gints Zilbalodis, în cadrul căruia se explică tocmai acest aspect și care poate deveni un interesant punct de plecare al dezbaterii la clasă.

La o oră de TIC s-ar putea discuta despre evidentele calități ale animației, despre unghiurile și perspectivele alese, despre ineditul de a spune povestea din punctul de vedere al unei pisici care, se știe, numai curajoasă nu e, de fapt... Gesturile și reacțiile din animație sunt extraordinar de fidele și au necesitat, sunt sigură, muncă serioasă. Un interviu tematic, urmărind inclusiv aspectele tehnice ale realizării filmului, este menționat în webografie. O dezbatere interesantă se poate naște urmărind în paralel animații realizate în regim open source și animații aparținând marilor francize din domeniu, vizând chiar și aspecte care țin de etica muncii în echipă, în astfel de contexte (cu atât mai semnificativă dezbaterea, cu cât meseriile din domeniul divertismentului și IT sunt foarte apreciate de tinerii Gen Z și Alpha).

Dacă schimbăm perspectiva, este cu siguranță un film cu multe lecții deghizate inteligent și nu se mai adresează neapărat copiilor, ci este un exercițiu de conștientizare pentru multe domenii de discuție din actualitate: teme ecologice (titlul originar amintește tocmai de ideea dezastrului ecologic, Flow=Potop – se poate discuta în conjuncție cu o paletă de romane postapocaliptice, distopiile având adesea fire narative comune referitoare la ipoteza extincției umanității, așa cum o cunoaștem), tema responsabilității (din film lipsesc prezențele umane: e clar că pisica a fost iubită cândva – cabana în care locuiește la început e în mijlocul unei pajiști presărate cu statuile de lemn pe care fostul stăpân le-a sculptat după chipul și asemănarea ei; încearcă mereu să evite o haită de câini – toți din specii frecvent întâlnite ca animale de companie, nu neapărat de pază, ceea ce sugerează ideea că oamenii par să se fi salvat, dar și-au abandonat animalele cu aceeași ușurință cu care și-au abandonat posesiunile materiale), inițiativa personală și curajul, aventura și cunoașterea, moartea, extincția speciilor, intervenția divină.

Pentru clasele mai mari de gimnaziu, respectiv ciclul inferior al liceului, o resursă paraliterară interesant de explorat ar fi Trilogia *Pământul sfărâmat* (*The Broken Earth*) – N.K. Jemisin, una dintre cele mai apreciate trilogii de fantasy și science-fiction, distinsă cu Premiul Hugo. Împletind o narațiune distopică, accente de magie geologică, teme sociale și politice, seria propune o poveste emoționantă despre distrugere, supraviețuire și renaștere în trei romane: *Al cincilea anotimp*, *Poarta obeliscului* și *Cerul de piatră* ale căror teme și motive centrale sunt distrugerea și renașterea lumii (lumea este devastată de *Al cincilea anotimp*, *Poarta*

obeliscului și *Cerul de piatră*, o serie de catastrofe geologice care amenință umanitatea), discriminare și opresiune (populațiile sunt împărțite în caste rigide, iar cei care au puteri sunt supuși unui regim brutal), familia (pierdere și regăsire – o mamă își caută fiica într-o lume prăbușită, iar relațiile dintre generații sunt esențiale pentru poveste), distrugerea ca o formă de eliberare de balastul antropologic (omenirea este forțată să aleagă între supraviețuire și o distrugere completă care, totuși, ar putea deveni premisa unui început „de la zero"). Reflecția asupra catastrofelor ecologice ar putea fi punctul de asociere cu *Flow*.

La clasele de liceu, o resursă literară asociabilă animației ar fi *Pluta de piatră,* roman în care Jose Saramago imaginează, la fel ca în *Potopul* de Le Clézio, o dislocare profundă, nu doar fizică, ci și psihologică, care îi face pe oameni să își pună la îndoială locul în lume. Îmbinând realismul magic cu reflecția filosofică și satira socială, se explorează ideea unei Peninsule Iberice care, în urma unor evenimente misterioase, se desprinde de continentul european și începe să plutească în derivă pe Oceanul Atlantic. Totul începe cu o serie de întâmplări inexplicabile la care cinci personaje, fără legături evidente între ele, iau parte – mici evenimente ce anticipează incredibilul fenomen. Pe măsură ce Spania și Portugalia sunt smulse din Europa, cele cinci personaje se reunesc și pleacă într-o călătorie prin peninsula aflată în derivă. Împreună, încearcă să înțeleagă ce se întâmplă și să își găsească locul într-o lume aflată în haos. Între timp, guvernele, mass-media și populația încearcă să se adapteze noului statut al peninsulei – o entitate plutitoare, desprinsă de continent, dar încă plină de oameni care trebuie să își continue existența. Similar cu *Flow*, unde animalele trebuie să se adapteze la un mediu aflat în schimbare din cauza potopului, personajele lui Saramago navighează spre o realitate nouă, incertă, în care sunt nevoite să-și regândească existența. Trei puncte comune sunt evidente: apocalipsa metaforică (în *Pluta de piatră*, continentul se separă, în *Flow*, apele cresc, iar în *Potopul*, realitatea se destramă); călătoria ca descoperire de sine (personajele lui Saramago și animalele din *Flow* o trăiesc, fără vrerea lor, din cauza evenimentelor catastrofale); relația om-natură (se sugerează că natura – fie prin potop, fie prin separarea peninsulei – acționează ca o forță ce restructurează lumea și obligă personajele să se adapteze).

Așadar, de la un film plasat într-un context voit ambiguu, la discuții despre cum o peliculă independentă de animație devine unul dintre cele mai reflexive filme ale anului și, apoi, la asocieri cu resursele culturale sau la explorarea unor teme teologice, filosofice, științifice sau tehnice, porțile discuției se deschid în chip promițător. Timp și poftă de explorare să existe, căci punți de dialog sunt suficiente, foarte promițătoare.

Bibliografie și webografie

Jemisin, N.K. (2020), *Pământul sfărâmat, vol. I, Al cincilea anotimp*, *vol. II; Poarta obeliscului* și *vol. III; Cerul de piatră,* București, Editura Palatin.
Saramago, J. (2015), *Pluta de piatră,* Iași, Editura Polirom.
trailerul filmului *Flow,* aici: https://www.youtube.com/watch?v=82WW9dVbglI
finalul explicat, aici: https://www.youtube.com/watch?v=-PyXWL80TcA
lucruri puțin știute despre film, aici: https://www.youtube.com/watch?v=WVhvFWSlyxQ
interviu referitor la aspectele tehnice, aici: https://www.youtube.com/watch?v=YkncKAGzFH8
aspecte referitoare la crearea filmului aici: https://youtu.be/yw-a7buP4KA
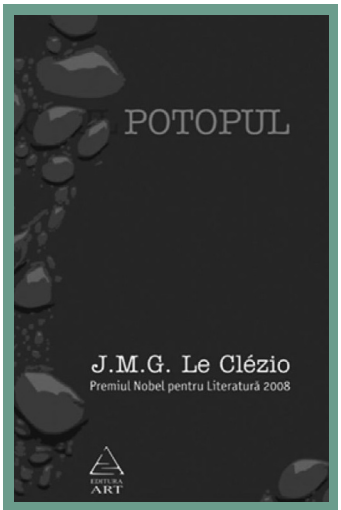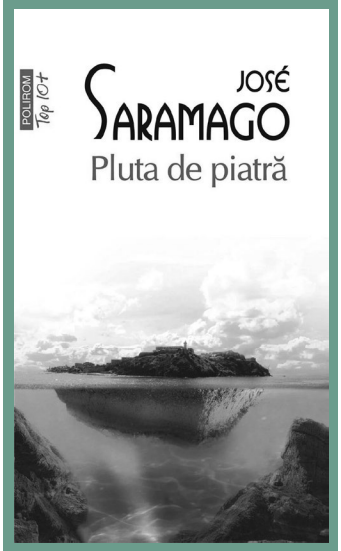
Natașa-Delia Maier *este profesoară la Liceul Internațional IOANID din București.*